

Шульга Олег Володимирович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології, ННІПП,
Національна академія внутрішніх справ,
науковий співробітник

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. Ю. Мамутова Національної академії наук України»

Shulha Oleh

Candidate of Juridical Sciences (PhD),
Associate Professor of the Department of Criminal Law and Criminology,
National Academy of Internal Affairs,
Research Officer

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and
Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"

ORCID: 0009-0007-8748-566X

DOI: 10.25313/law-2026-3-97-14

ЗМІЦНЕННЯ МІСЬКОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ПРОБАЦІЇ: ПРАВОВИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

STRENGTHENING URBAN RESILIENCE THROUGH THE PROBATION SYSTEM: LEGAL AND INSTITUTIONAL ANALYSIS

Анотація. Вступ. У статті здійснено комплексне теоретико-правове дослідження ролі та місця системи пробації у забезпеченні соціальної резильєнтності сучасних міст. Актуальність теми зумовлена стрімким зростанням урбаністичних викликів, соціальною нерівністю та необхідністю пошуку дієвих гуманістичних альтернатив так званому «каральному правосуддю» в умовах глобальних кризових явищ. Автором обґрунтовано, що в умовах сучасного мегаполіса пробація виступає не лише як юридичний механізм виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, а й як стратегічний інструмент зміцнення безпекового каркаса територіальних громад.

Сформовано авторську матрицю стратегічного планування пробації в контексті міської резильєнтності, що охоплює п'ять ієрархічних рівнів: соціальну стабілізацію (реінтеграція), управління ризиками (моніторинг), екосистему послуг (мережева взаємодія), стратегічне планування (інвестиції в безпеку) та технологічну адаптацію (модель «Smart-безпеки»). Зроблено висновок, що глибока інтеграція пробації в систему муніципального врядування дозволяє перетворювати потенційні соціальні ризики на продуктивний ресурс для посткризового відновлення, зміцнення громадської довіри та сталого розвитку територіальної громади в умовах невизначеності.

Мета. Дослідження правових та інституційних механізмів інтеграції системи пробації до процесів забезпечення міської соціальної резильєнтності та визначення її ролі у зміцненні соціальної стабільності територіальних громад.

Матеріали і методи. Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід, що поєднує методи системно-структурного аналізу, порівняльно-правового моніторингу та соціологічної інтерпретації правових явищ. Для обґрунтування ролі пробації у зміцненні міської резильєнтності було застосовано каузальний аналіз, який дозволив встановити взаємозв'язок між рівнем соціальної згуртованості громади та ефективністю виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Теоретичний базис сформовано на основі фундаментальних концепцій «колективної ефективності» Р. Семпсона та психологічної моделі «Ризик-Потреба-Сприйнятливість» (RNR) Дж. Бонти та Д. Ендрюса, що дало змогу розглядати пробацію не лише як правовий інститут, а й як інструмент соціальної інженерії.

Емпіричну базу дослідження склали нормативно-правові акти України (зокрема ЗУ «Про пробацію»), міжнародні стандарти Ради Європи та аналітичні звіти UN-Habitat щодо безпеки міського середовища. У процесі розробки концептуальних моделей (Таблиця 1 та Таблиця 2) використано метод моделювання та класифікації, що дозволило систематизувати рівні впливу пробації на міську екосистему: від індивідуальної ресоціалізації до стратегічного муніципального планування. Статистичний аналіз динаміки рецидивної злочинності та результатів впровадження інструментів «Smart-безпеки» став підґрунтям для верифікації запропонованої гіпотези про «пробаційно-орієнтовану резильєнтність».

Результати. У ході дослідження вперше сформульовано та теоретично обґрунтовано категорію «пробаційно-орієнтована міська резильєнтність». Встановлено, що пробація виступає динамічним стабілізатором міського середовища, оскільки вона мінімізує ефект «декапіталізації» особистості, властивий пенітенціарній ізоляції, та сприяє збереженню горизонтальних зв'язків у громаді. Розроблена концептуальна матриця доводить, що інтеграція органів пробації у систему муніципальних послуг (зайнятість, освіта, медицина) створює «безпечний коридор» реінтеграції, який трансформує потенційні криміногенні ризики у продуктивний соціальний ресурс громади.

Практичним результатом роботи є систематизація індикаторів успішності (KPI) для органів місцевого самоврядування, що включають не лише статистику рецидивів, а й обсяги соціального капіталу – кількість залучених волонтерів-менторів та відсоток працевлаштованих суб'єктів пробації. Доведено, що перехід до моделі «Smart-безпеки» через цифровізацію пробаційного моніторингу дозволяє містам здійснювати предиктивний аналіз соціальної напруженості. Таким чином, пробація визначена як інвестиційний інструмент, що забезпечує економічну стійкість міста шляхом зниження витрат на правоохоронну систему та збільшення бази податкових надходжень від ресоціалізованих громадян.

Перспективи. Подальші наукові розвідки у даному напрямі мають бути зосереджені на розробці конкретних алгоритмів імплементації пробаційних програм у цифрові платформи «Smart City». Перспективним видається вивчення механізмів гейміфікації та мобільних технологій у процесі нагляду, що дозволить підвищити рівень відповідальності (responsivity) правопорушників та забезпечити зворотний зв'язок із громадою в режимі реального часу. Це створить передумови для формування повністю автоматизованих систем раннього попередження кримінальних інцидентів на рівні окремих мікрорайонів.

Окремого аналізу потребує питання адаптації пробаційно-орієнтованого підходу до умов посткризового відновлення територій, що постраждали внаслідок збройних конфліктів чи масштабних катастроф. Дослідження потенціалу суб'єктів пробації як мобілізаційного ресурсу для відновлення інфраструктури може стати основою для створення нових соціальних протоколів взаємодії між державою та місцевим самоврядуванням. Розширення цієї концепції дозволить не лише зміцнити внутрішню безпеку міст, а й інтегрувати Україну в європейський науковий простір як розробника інноваційних моделей соціальної стійкості.

Ключові слова: пробація, міська резильєнтність, соціальний капітал, ресоціалізація, криміногенна безпека, стратегічне планування громад, відновне правосуддя, інклюзія, правовий механізм, інституційна взаємодія.

Summary. Introduction. The article provides a comprehensive theoretical and legal study of the role and place of the probation system in ensuring the social resilience of modern cities. The relevance of the topic is driven by the rapid growth of urban challenges, social inequality, and the need to find effective humanistic alternatives to so-called «punitive justice» in the context of global crisis phenomena. The author argues that in the modern metropolis, probation serves not only as a legal mechanism for implementing non-custodial sanctions but also as a strategic tool for strengthening the security framework of local communities.

An original strategic planning matrix for probation within the context of urban resilience has been developed, covering five hierarchical levels: social stabilization (reintegration), risk management (monitoring), the service ecosystem (network interaction), strategic planning (security investments), and technological adaptation (the “Smart Security” model). It is concluded that the deep integration of probation into the municipal governance system allows for the transformation of potential social risks into a productive resource for post-crisis recovery, the strengthening of public trust, and the sustainable development of the local community under conditions of uncertainty.

Objective. The study aims to investigate the legal and institutional mechanisms for integrating the probation system into the processes of ensuring urban social resilience and to determine its role in strengthening the social stability of local communities.

Materials and Methods. The methodological foundation of the study is a comprehensive approach that combines methods of systemic-structural analysis, comparative-legal monitoring, and the sociological interpretation of legal phenomena. To substantiate the role of probation in strengthening urban resilience, causal analysis was applied, which allowed for establishing the correlation between the level of social cohesion within a community and the effectiveness of non-custodial sanctions. The theoretical framework is based on the fundamental concepts of “collective efficacy” by R. Sampson and the psychological Risk-Need-Responsivity (RNR) model by J. Bonta and D. Andrews, enabling the consideration of probation not merely as a legal institution but as a tool of social engineering.

The empirical database of the study includes the normative legal acts of Ukraine (specifically the Law of Ukraine “On Probation”), international standards of the Council of Europe, and UN-Habitat analytical reports regarding urban environmental security. In the process of developing conceptual models (Table 1 and Table 2), modeling and classification methods were utilized, allowing for the systematization of the levels of probation’s impact on the urban ecosystem: ranging from individual resocialization to strategic municipal planning. Statistical analysis of the dynamics of recidivism and the results of implementing “Smart Security” tools served as the basis for verifying the proposed hypothesis of “probation-oriented resilience.”

Results. In the course of the study, the category of “probation-oriented urban resilience” was formulated and theoretically substantiated for the first time. It was established that probation acts as a dynamic stabilizer of the urban environment, as it minimizes the effect of personal “decapitalization” inherent in penitentiary isolation and contributes to the preservation of horizontal ties within the community. The developed conceptual matrix proves that the integration of probation authorities into the municipal service system (employment, education, healthcare) creates a “secure corridor” for reintegration, transforming potential criminogenic risks into a productive social resource for the community.

The practical result of the work is the systematization of key performance indicators (KPIs) for local government bodies, which include not only recidivism statistics but also the volume of social capital – specifically, the number of involved volunteer mentors and the percentage of employed probation subjects. It is proven that the transition to a “Smart Security” model through the digitalization of probation monitoring allows cities to perform predictive analysis of social tension. Thus, probation is defined as an investment tool that ensures the city’s economic stability by reducing expenditures on the law enforcement system and increasing the tax revenue base from resocialized citizens.

Prospects. Further scholarly inquiry in this direction should focus on the development of specific algorithms for implementing probation programs into “Smart City” digital platforms. It appears promising to study the mechanisms of gamification and mobile technologies within the supervision process, which would increase the level of responsivity of offenders and provide real-time feedback from the community. This will create the prerequisites for forming fully automated early warning systems for criminal incidents at the level of individual neighborhoods.

The issue of adapting the probation-oriented approach to the conditions of post-crisis recovery in territories affected by armed conflicts or large-scale disasters requires separate analysis. Researching the potential of probation subjects as a mobilization resource for infrastructure restoration could serve as the basis for creating new social protocols for interaction between the state and local self-government. Expanding this concept will not only strengthen the internal security of cities but also integrate Ukraine into the European research area as a developer of innovative models of social resilience.

Key words: probation, urban resilience, social capital, resocialization, criminogenic security, community strategic planning, restorative justice, inclusion, legal mechanism, institutional interaction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні міста функціонують у складному середовищі соціальних, економічних та безпекових викликів. Зростання урбанізації, соціальна нерівність, економічна нестабільність та військові конфлікти створюють додаткові ризики для стабільного розвитку територіальних громад. У таких умовах особливого значення набуває концепція міської резильєнтності, яка передбачає здатність урбаністичних систем ефективно реагувати на кризові явища, адаптуватися до змін та підтримувати соціальну стабільність.

Одним із ключових елементів забезпечення соціальної стабільності є ефективна діяльність інститутів кримінальної юстиції, зокрема системи пробачії. Пробачія розглядається як комплекс правових, соціальних та виховних заходів, спрямованих на ресоціалізацію правопорушників та запобігання повторним злочинам без застосування ізоляції від суспільства.

В Україні інститут пробачії був запроваджений у рамках реформування кримінальної юстиції та гуманізації кримінальної політики держави. Відповідно до Закону України «Про пробачію», основною метою пробачії є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Водночас у сучасній науковій літературі недостатньо досліджено потенціал пробачії як інструменту формування міської соціальної резильєнтно-

сті. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу взаємозв’язку між діяльністю пробачійних органів, соціальною стабільністю громад та ефективністю системи місцевого врядування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика пробачії активно досліджується у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідники наголошують на тому, що пробачія є важливим інструментом ресоціалізації правопорушників та запобігання рецидивній злочинності.

У науковій літературі також активно досліджується концепція community-based corrections, відповідно до якої ресоціалізація правопорушників повинна здійснюватися безпосередньо у громаді шляхом залучення соціальних служб, органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Кірін Р. С., Хоменко В. Л., Пащенко О. А. [6] розглядають концепцію міської резильєнтності як здатність міських громад не лише протистояти зовнішнім шокам, а й ефективно відновлюватися після них, акцентуючи увагу на специфічній ролі системи пробачії в цьому процесі.

Дослідження базується на тезі, що безпека та соціальна стабільність є фундаментом стійкості міста, а пробачія виступає інструментом гуманізації правосуддя та зниження рівня рецидивної злочинності. Правовий аналіз підтверджує, що інтеграція засуджених без позбавлення волі у життя громади сприяє збереженню соціальних зв’язків та економічного потенціалу міських територій. Інституційний аспект роботи присвячений взаємодії органів пробачії з місцевим самоврядуванням, що є ключовим

для формування безпечного міського середовища. Автори наголошують, що резильєнтність міста посилюється тоді, коли система виконання покарань перестала бути ізольованою структурою і стає частиною широкої мережі соціальної підтримки. Спільні програми з працевлаштування, психологічної реабілітації та волонтерства дозволяють перетворити потенційні загрози криміналізації на можливості для соціального розвитку громади.

Водночас питання інтеграції пробації у систему міського врядування та стратегічного планування розвитку територіальних громад залишається недостатньо дослідженим.

Метою цієї статті є дослідження правових та інституційних механізмів інтеграції системи пробації до процесів забезпечення міської соціальної резильєнтності та визначення її ролі у зміцненні соціальної стабільності територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування ролі пробації у зміцненні міської соціальної резильєнтності вимагає звернення до нормативно-правової бази, яка в Україні сформована Законом України «Про пробацію» № 160-VIII від 5 лютого 2015 року [1].

Вказаний Закон став точкою відліку для переходу від каральної парадигми до превентивної, де основним завданням визначено забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. У статті 9 цього Закону розкрито зміст досудової пробації як діяльності органів пробації, спрямованої на надання суду формалізованої інформації про обвинуваченого, зокрема його соціально-психологічні характеристики, ризики повторного правопорушення та можливості виправлення, що враховує також його соціальне середовище. Це корелює із міжнародними стандартами, зокрема з Рекомендацією СМ/Rec(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи про пробацію [2], де наголошується, що пробація має бути спрямована на соціальну інтеграцію правопорушника, його залучення до життя в суспільстві та здійснюватися у взаємодії з громадою й іншими інституціями з метою зменшення рецидивної злочинності та забезпечення безпеки суспільства.

Важливим аспектом теоретичного аналізу є виокремлення ключових детермінант, що формують каркас міської резильєнтності. По-перше, це якість муніципального управління, яка передбачає гнучкість прийняття рішень та здатність інституцій до самонавчання. По-друге, критичне значення має соціальна згуртованість (*social cohesion*), що виступає антидотом до маргіналізації та відчуження окремих груп населення. По-третє, економічна стабільність забезпечує ресурсну базу для превентивних заходів, а громадська безпека створює фундамент довіри між мешканцями та владою. Міжнародні інституції, зокрема ООН-Хабітат (UN-Habitat), у про-

грамних документах фіксує, що безпечне соціальне середовище є вихідною умовою резильєнтності мегаполіса та критерієм оцінки рівня реалізації політик міської резильєнтності. Безпека у цьому контексті трактується інклюзивно — не як відсутність покарання, а як наявність ефективних механізмів ресоціалізації та підтримки правопорядку. Розширення розуміння резильєнтності через призму соціального капіталу дозволяє стверджувати, що стійкість міста прямо залежить від щільності горизонтальних зв'язків у громаді. Якщо система правосуддя та, зокрема, інститут пробації працюють на збереження цих зв'язків, місто отримує додатковий ресурс для саморегуляції. Таким чином, теоретична рамка дослідження зміщується від статичного розуміння безпеки як «захищеності» до динамічного розуміння як «здатності до відновлення соціальної норми». Це підтверджує доцільність розгляду пробації як одного з операційних інструментів реалізації політики резильєнтності, оскільки саме вона забезпечує інтеграцію правопорушників у конструктивне життя громади, мінімізуючи ризики повторної дестабілізації соціального середовища. Важливим теоретичним підґрунтям для аналізу міської стійкості є праця Роберта Семпсона (Robert J. Sampson) «Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect» (2012) [3]. Це фундаментальне дослідження, яке доводить, що безпека міста прямо залежить від «колективної ефективності» — здатності мешканців та локальних інститутів (зокрема пробації) взаємодіяти для контролю над соціальним простором. Семпсон обґрунтовує, що саме місцеві умови та соціальні зв'язки є визначальними у рівні злочинності.

Система пробації виступає не лише як юридичний механізм виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, а й як стратегічний інструмент забезпечення соціальної стабільності в межах міських екосистем. Її роль полягає у створенні контрольованого коридору для ресоціалізації осіб, які вчинили правопорушення, що дозволяє уникнути негативного впливу пенітенціарного середовища та соціальної ізоляції. Основне завдання пробації — поетапне повернення правопорушника до нормативного життя у суспільстві через відновлення його трудових, сімейних та соціальних зв'язків. Емпіричні дослідження свідчать про тенденцію до зниження рівня рецидивної злочинності серед осіб, які перебувають під наглядом органів пробації, порівняно з тими, хто відбував покарання у вигляді позбавлення волі. Це пояснюється тим, що пробація працює з людиною в її природному соціальному середовищі, де можливо не лише контролювати її поведінку, а й коригувати ті життєві обставини, що спонукали до злочину.

Центральним елементом, що забезпечує ефективність пробаційної діяльності, є науково обґрунтована методологія індивідуальної оцінки ризиків та потреб. Цей процес становить динамічний аналіз

криміногенних факторів, які поділяються на статичні (ті, що вже неможливо змінити, наприклад, вік першої судимості) та динамічні (ті, на які можна вплинути через соціальну роботу). Індивідуальна оцінка дозволяє офіцерам пробації чітко диференціювати рівень загрози, яку становить особа для громади, та зосередити ресурси на найбільш критичних аспектах — відсутності освіти, проблемах із працевлаштуванням, зловживанні психоактивними речовинами або наявності агресивних патернів мислення. На основі цього аналізу формується індивідуальна програма ресоціалізації, яка перетворює нагляд з формальної процедури реєстрації на інтенсивний терапевтичний процес, що зміцнює загальний безпековий профіль міста.

Важливою теоретичною базою для розуміння ефективності такого підходу є концепція «динамічних факторів ризику» (criminogenic needs), детально описана у праці Джеймса Бонти та Дональда Ендрюса (James Bonta & D. A. Andrews) «The Psychology of Criminal Conduct» [4]. Автори доводять, що соціальна стабільність досягається лише тоді, коли корекційний вплив спрямований на конкретні потреби особи, що корелюють зі злочинною поведінкою (так звана модель RNR: Risk, Need, Responsivity). Відповідно до цієї теорії, ефективна пробація повинна бути гнучкою та враховувати індивідуальні особливості сприйняття правопорушником виховних заходів. Таким чином, пробація стає формою соціальної інженерії, яка на мікрорівні працює з окремою особистістю, а на макрорівні забезпечує резильєнтність громади, запобігаючи новим хвилям злочинності та сприяючи економії бюджетних коштів, що зазвичай витрачаються на розслідування рецидивних правопорушень та утримання осіб у місцях позбавлення волі.

Концептуалізація пробації як елемента міської резильєнтності починається з переосмислення її ролі: від формального органу виконання покарання до активного учасника соціальної стабілізації. У контексті міст резильєнтність — це здатність громади не лише витримувати кризи, а й адаптуватися до них. Пробація сприяє цьому, забезпечуючи механізми контрольованої реінтеграції осіб, які мали конфлікт із законом, що запобігає соціальній дезінтеграції та хаосу в міському середовищі.

Другим аспектом є розгляд пробації як інструменту управління ризиками. Замість ізоляції правопорушника, місто використовує пробацію для моніторингу та корекції поведінки всередині самої громади. Це дозволяє зберігати сімейні та трудові зв'язки особи, що є критично важливим для соціальної структури міста. Таким чином, система пробації стає своєрідним «соціальним запобіжником», який сприяє зниженню соціальної напруженості та запобіганню зростанню рівня злочинності.

Третій аспект концептуалізації полягає в інтеграції пробації в екосистему міських послуг. Пробація

не діє у вакуумі; вона взаємодіє з центрами зайнятості, медичними установами та освітніми хабами. Така мережева структура робить міську систему більш гнучкою та стійкою до викликів, оскільки особа, яка вчинила правопорушення, отримує комплексний супровід, що знижує ймовірність дестабілізації конкретного мікрорайону чи соціальної групи.

Четвертий аспект стосується ідеї «пробаційно-орієнтованої міської резильєнтності». Це означає, що стратегії безпеки міста мають враховувати специфіку роботи із особами, засудженими до відбування покарання, не пов'язаними із позбавленням волі, як ресурс для зміцнення безпекового каркасу. Пробація тут виступає насамперед як інвестиція в превенцію, яка в довгостроковій перспективі економить ресурси міста, витрачені на боротьбу з наслідками злочинів.

Нарешті, концептуалізація передбачає перехід до моделі «smart-безпеки». У розумному місті пробація використовує цифрові інструменти моніторингу та соціальні технології для швидкого реагування на зміну криміногенної ситуації. Це дозволяє громаді залишатися стійкою навіть у періоди економічної нестабільності, коли традиційні методи правопорядку можуть не справлятися зі зростанням соціального невдоволення.

Ресоціалізація в межах пробації є важливим інструментом відновлення соціального капіталу, який зазнає руйнування внаслідок вчинення правопорушення. Збереження особи в межах громади та проходження нею процесу виправлення без ізоляції створює передумови для реалізації механізму реінтеграційного сорому замість стигматизації. Це, у свою чергу, сприяє відновленню соціальних зв'язків і формуванню нових позитивних моделей соціальної взаємодії. Довіра в громаді зміцнюється через залучення волонтерів та місцевих мешканців до програм пробації. Коли пересічні містяни стають менторами або роботодавцями для суб'єктів пробації, бар'єри відчуження зникають. Це формує так званий «біджинговий» (містковий) соціальний капітал, який об'єднує різні соціальні групи, що зазвичай не перетинаються, створюючи більш інклюзивне міське середовище. Механізми ресоціалізації також впливають на горизонтальну довіру між сусідами. Успішна інтеграція особи, яка раніше сприймалася як загроза, демонструє життєздатність місцевих інституцій. Мешканці починають більше довіряти системі правосуддя та місцевому самоврядуванню, бачачи реальні результати їхньої співпраці, а не лише репресивні заходи, які часто лише поглиблюють страх.

З іншого боку, ресоціалізація сприяє розвитку відповідальності самої громади. Місто перестає делегувати безпеку виключно поліції, починаючи розуміти свою роль у підтримці правопорядку. Це активізує громадські організації та локальні ініціативи, що є фундаментом для накопичення соціального

Таблиця 1

Концептуальна модель пробації як елемента міської резильєнтності

Рівень концептуалізації	Основна роль пробації	Механізм впливу на місто	Результат для резильєнтності
Соціальна стабілізація	Відхід від каральної функції до активної реінтеграції.	Контрольоване повернення осіб у громаду замість їхньої ізоляції.	Запобігання соціальній дезінтеграції та хаосу в міському середовищі.
Управління ризиками	«Соціальний запобіжник» всередині громади.	Моніторинг та корекція поведінки при збереженні сімейних і трудових зв'язків.	Мінімізація внутрішніх напружень та запобігання спалахам злочинності.
Екосистема послуг	Мережевий партнер міських установ.	Взаємодія з центрами зайнятості, медичними та освітніми хабами.	Гнучкість системи та зниження ймовірності дестабілізації мікрорайонів.
Стратегічне планування	Інвестиційний ресурс безпекового каркасу.	Інтеграція роботи з засудженими у загальні стратегії безпеки міста.	Економія бюджетних ресурсів через ефективну превенцію тяжких злочинів.
Технологічна адаптація	Елемент моделі «Smart-безпеки».	Використання цифрових інструментів для швидкого реагування на загрози.	Стійкість громади в періоди економічної та соціальної нестабільності.

Джерело: сформовано автором [7]

капіталу. Громада стає суб'єктом, а не об'єктом безпекової політики.

Врешті-решт, ресоціалізована особа сама стає джерелом соціального капіталу. Відмовившись від злочинного способу життя, такі люди часто приєднуються до волонтерських рухів або стають активними членами громади, використовуючи свій досвід для превенції злочинності серед молоді. Це замикає цикл позитивного впливу, перетворюючи колишні соціальні витрати на активний ресурс міського розвитку.

Інституційна взаємодія органів пробації з органами місцевого самоврядування є критичним чинником, що визначає успішність переходу від суто декларативної ресоціалізації до практичної інтеграції правопорушників у життєдіяльність громади. У сучасній архітектурі муніципального управління пробація не повинна функціонувати як ізольований правоохоронний сегмент; вона має бути інтегрована у загальну систему соціального захисту та безпеки території. Ефективність такої взаємодії базується на синергії повноважень: якщо органи пробації володіють методиками оцінки ризиків та засобами правового контролю, то органи місцевого самоврядування (ОМС) мають доступ до життєво необхідних ресурсів — ринку праці, житлового фонду, закладів охорони здоров'я та освітніх програм. Активна позиція місцевих громад у процесі ресоціалізації дозволяє нівелювати основні криміногенні фактори, такі як безробіття та соціальна ізоляція, що автоматично підвищує рівень міської резильєнтності.

Детальний аналіз механізмів співпраці показує, що ОМС можуть виступати замовниками соціально корисної праці, створюючи квотовані робочі місця для осіб, які перебувають під наглядом пробації. Це не лише забезпечує легальний дохід правопорушнику, а й сприяє відновленню його со-

ціального статусу через працю на користь громади. Крім того, надання соціальної підтримки через центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді дозволяє працювати з родинним оточенням клієнта пробації, усуваючи конфліктні тригери, що часто стають причиною рецидивів. Програми соціальної адаптації, які фінансуються з місцевих бюджетів, можуть включати кризові центри, безкоштовну юридичну допомогу та курси перекваліфікації. Такий багаторівневий підхід повністю відповідає міжнародній концепції community-based corrections (корекція в громаді), де ключовим актором виправлення стає не тюремна стіна, а інклюзивне міське середовище, здатне до прийняття та трансформації своїх членів.

Важливою науковою основою для розуміння цієї взаємодії є концепція «виправлення через громаду», що детально проаналізована у праці Джоан Пітерсілії (Joan Petersilia) «When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry» [5]. Авторка обґрунтовує тезу, що успіх ресоціалізації на 80% залежить від перших місяців перебування особи в громаді та від якості наданої їй «інституційної підтримки». Пітерсілія доводить, що залучення місцевих ресурсів до нагляду за правопорушниками не лише знижує навантаження на державну пенітенціарну систему, а й створює ефект «колективної відповідальності», де громада стає активним учасником превенції злочинності. Вона наголошує, що без активної участі місцевої влади система пробації залишається лише формальним органом нагляду, який не здатний змінити глибинні причини девіантної поведінки.

Пробація як інструмент формування та збереження соціального капіталу в міських громадах представляє собою складний механізм відновної юстиції, що виходить далеко за межі традиційного кримінально-виконавчого контролю. У контексті міської резильєнтності соціальний капітал розгляда-

ється як сукупність ресурсів (довіра, норми взаємодопомоги, мережеві зв'язки), які дозволяють громаді ефективно функціонувати та долати кризи. Традиційне позбавлення волі діє як фактор «декапіталізації» особистості: тривала ізоляція руйнує професійні навички, розриває сімейні узи та позбавляє людину легітимних джерел підтримки, що після звільнення часто призводить до маргіналізації та повторної злочинності. Натомість система пробації діє за принципом збереження існуючих позитивних зв'язків, що є критично важливим для соціальної стабільності міського середовища.

Детальний аналіз цього процесу дозволяє виокремити три рівні формування соціального капіталу через пробацію. На мікрорівні — це збереження сім'ї як базового інституту підтримки; перебування правопорушника вдома дозволяє уникнути деформації внутрішньосімейних стосунків та запобігає «вторинній віктимізації» дітей та партнерів. На мезорівні пробація сприяє інтеграції особи у трудові та освітні колективи. Збереження робочого місця або можливість навчання дозволяє клієнту пробації підтримувати статус корисного члена суспільства, що зміцнює його економічну незалежність та соціальну відповідальність. На макрорівні — це відновлення довіри між громадою та державою. Коли мешканці бачать, що правопорушник не просто ізольований, а активно працює на користь міста (наприклад, через громадські роботи або волонтерські проекти), рівень соціальної тривожності знижується, а почуття колективної безпеки зростає.

Такий підхід базується на соціологічній теорії «соціальних зв'язків» та «колективної ефективності», де пробація виступає каталізатором просоціальної поведінки. Вона створює умови, за яких правопорушник інвестує свій час та зусилля у легітимні інститути міста, отримуючи натомість соціальне схвалення та підтримку. Це формує так званий «інклюзивний соціальний капітал», який є основою резильєнтного міста — міста, що не відторгає своїх вразливих членів, а трансформує їх через механізми адаптації та залучення.

Теоретичне обґрунтування цього зв'язку детально представлено у праці Роберта Семпсона (Robert J. Sampson) «Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect» [3]. Семпсон доводить, що соціальний капітал і колективна ефективність громади є головними запобіжниками злочинності. Він стверджує, що стабільність сусідських громад прямо залежить від здатності місцевих інституцій (до яких належить і система пробації) підтримувати порядок, не руйнуючи при цьому органічну структуру соціальних відносин. Його дослідження підтверджує, що в районах з високим рівнем соціальної згуртованості, де інститути контролю працюють разом із громадою, рівень рецидивізму є значно нижчим, а загальна стійкість системи до кримінальних викликів вищою.

Превентивна функція пробації в місті полягає в ранньому виявленні та нівелюванні факторів, що ведуть до злочинності. Працюючи з особами на стадії досудової доповіді або при використанні альтернативних санкцій, пробація діє як діагност. Вона підсвічує «больові точки» міського середовища — відсутність дозвілля для підлітків у певному районі або проблеми з наркозалежністю — дозволяючи місту діяти на випередження.

У системі міської безпеки пробація виконує превентивно-корекційну функцію, доповнюючи реагуючі інструменти правоохоронних органів. Її специфіка полягає в роботі з детермінантами повторної злочинності на рівні особи та її соціального оточення (зайнятість, освіта, залежності, сімейні зв'язки), що дає підстави розглядати пробаційні інтервенції як елемент політики зниження криміногенних ризиків у громаді.

Під час посткризового відновлення превентивна роль пробації стає критичною для запобігання «кримінальному вибуху». Після масштабних потрясінь соціальні норми розмиваються, пробація в цей період забезпечує структуру та підтримку для найбільш вразливих верств, не даючи їм вступити у злочинність. Це превенція соціального хаосу, яка дозволяє місту зосередитися на відбудові інфраструктури.

Інтеграція пробації у міські програми безпеки також сприяє превенції через освіту та просвіту. Пробаційні офіцери можуть виступати експертами у школах чи громадах, роз'яснюючи наслідки правопорушень та пропонуючи шляхи вирішення конфліктів. Такий підхід формує культуру законності в місті, що є найкращою довгостроковою превенцією будь-яких криміногенних загроз.

На завершення, превенція через пробацію в контексті відновлення означає створення «безпечних траєкторій» для громадян. Замість того, щоб чекати, поки криза породить нову хвилю злочинності, система пробації допомагає громаді вибудувати механізми підтримки, які роблять саму ідею порушення закону менш привабливою. Це робить місто не просто захищеним, а внутрішньо стійким до будь-яких майбутніх викликів.

Матриця стратегічного планування пробації в контексті міської резильєнтності базується на глибокій інтеграції інструментів контролю та соціальної підтримки в загальну систему муніципального управління. Першим і ключовим аспектом цієї інтеграції є трансформація безпекового сектору, де пробація виступає не як ізольована каральна вертикаль, а як активний партнер міської поліції та громадських формувань. Через впровадження спеціалізованих корекційних програм, що враховують специфіку конкретних районів міста, вдається досягти стабільного зниження рецидивної злочинності, що є базовим індикатором безпеки. Такий підхід дозволяє громаді не лише реагувати на правопорушення, а й усувати їхні першопричини, створюючи

умови, за яких вчинення злочину стає соціально та економічно не вигідним для особи.

Другий рівень стратегічного планування зосереджений на відновленні та накопиченні соціального капіталу через механізми інклюзії та відкритості. Залучення суб'єктів пробації до волонтерства та суспільно корисних робіт у межах міста дозволяє громаді побачити реальні результати процесу виправлення, що поступово руйнує стигму та відновлює зруйновані зв'язки. Це формує середовище високої довіри, де мешканці стають активними учасниками процесу ресоціалізації, а не просто сторонніми спостерігачами. У результаті місто отримує згуртовану громаду, здатну виступати єдиним фронтом перед обличчям внутрішніх соціальних конфліктів, що є критично важливим для забезпечення довгострокової соціальної стабільності.

Економічна складова матриці передбачає перетворення колишніх «соціальних витрат» на продуктивний ресурс для розвитку місцевої економіки. Через створення муніципальних квот на робочі місця та стимулювання бізнесу до працевлаштування осіб на пробації, місто знижує навантаження на систему соціальних виплат та збільшує базу податкових надходжень. Це створює стійкий цикл самозабезпечення, де ресоціалізовані громадяни стають активними платниками податків і споживачами товарів та послуг у межах своєї громади. Таким чином, пробаційно-орієнтована модель стає частиною стратегії економічної резильєнтності, забезпечуючи сталий розвиток міста навіть у періоди загальнодержавних фінансових коливань.

Важливим елементом матриці є функція посткризового відновлення, де пробація виступає як гнучкий механізм мобілізації людських ресурсів для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. У періоди після масштабних криз місто потребує швидкої консолідації зусиль, і заздалегідь підготовлені групи суб'єктів пробації можуть бути залучені до робіт з відновлення інфраструктури чи надання логістичної допомоги вразливим групам. Це не лише прискорює повернення громади до нормального життя, а й дає самим правопорушникам відчуття власної корисності та приналежності до спільної справи. Таке перетворення ризиків у ресурс для відновлення є унікальною характеристикою резильєнтного міста, що здатне адаптуватися до будь-яких зовнішніх викликів.

Завершальним етапом реалізації матриці є цифрова трансформація та впровадження технологій «розумного міста» для предиктивного аналізу криміногенних ризиків. Інтеграція даних органів пробації в загальноміські інформаційні системи дозволяє муніципалітету в режимі реального часу відстежувати зони потенційної напруги та оперативно спрямовувати туди ресурси соціальної підтримки. Це перетворює управління містом на проактивний процес, де рішення приймаються на основі даних, а не припущень, що значно підвищує ефективність муніципального менеджменту. У сукупності всі ці елементи формують цілісну модель пробаційно-орієнтованої резильєнтності, де правовий, соціальний та технологічний аспекти працюють на спільну мету — створення безпечного та прогресуючого міського простору.

Таблиця 2

Концептуальні засади формування пробаційно-орієнтованої міської резильєнтності

Стратегічний напрям розвитку міста	Заходи в межах системи пробації	Індикатори успішності (KPI)	Очікуваний ефект для резильєнтності громади
Громадська безпека та правопорядок	Впровадження програм корекції агресивної поведінки та подолання залежностей.	Зниження рівня рецидивної злочинності на території громади.	Зменшення загального рівня страху перед злочинністю; безпечне міське середовище.
Соціальна згуртованість та капітал	Залучення суб'єктів пробації до волонтерських проєктів та благоустрою міста.	Кількість годин суспільно корисних робіт; кількість залучених волонтерів-менторів.	Посилення горизонтальних зв'язків; відновлення довіри до правопорушників, що виправдовують довіру.
Економічна стійкість та зайнятість	Створення муніципальних квот на робочі місця та програм професійної перепідготовки.	Відсоток працевлаштованих осіб, які перебувають на обліку пробації.	Зниження навантаження на соціальні виплати; збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету.
Посткризове відновлення (реакція на надзвичайні ситуації)	Створення мобільних груп із суб'єктів пробації для ліквідації наслідків криз (розчищення завалів, допомога в логістиці).	Час мобілізації ресурсу; обсяг виконаних відновлювальних робіт.	Швидка адаптація міста до наслідків кризових явищ; трансформація ризиків у ресурс для відновлення.
Цифровізація та концепція «розумного міста» (Smart city)	Інтеграція даних пробації в загальноміську систему моніторингу соціальних ризиків.	Наявність функціонального модуля «Пробація» у міській базі даних.	Можливість предиктивного аналізу (прогнозування) криміногенних точок та швидке реагування.

Джерело: сформовано автором [7]

Ця таблиця демонструє, як конкретні цілі розвитку міста корелюють із заходами пробації та якими є очікувані результати для громади.

Систематизація структурних елементів у таблиці наочно демонструє, що пробаційно-орієнтована міська резильєнтність є багатоаспектною категорією, яка виходить за межі традиційного правосуддя. Вона поєднує інституційну стабільність місцевого врядування з інструментами соціальної адаптації, де ключовим показником ефективності виступає не лише зниження рівня рецидивної злочинності, а й приріст соціального капіталу громади. Такий підхід дозволяє трансформувати органи пробації з ізольованих державних структур у повноцінних суб'єктів міського планування, що здатні оперативно реагувати на безпекові виклики та сприяти інклюзивному відновленню міського середовища.

Представлена модель взаємодії підтверджує, що успішна реалізація концепції можлива лише за умови синергії правових норм та локальних ініціатив, де кожен компонент — від десистансу до community-based corrections — працює на зміцнення загальної життєстійкості міста. Виокремлені в таблиці індикатори та механізми стають основою для розробки практичних рекомендацій щодо інтеграції пробації у стратегії безпеки територіальних громад. У підсумку, це створює умови для формування безпечного соціального простору, де превенція та ресоціалізація є фундаментальними цінностями, що забезпечують сталий розвиток громади навіть у посткризових умовах.

Висновки. Аналіз ролі пробації в системі міського врядування дозволяє стверджувати, що вона трансформується в активний механізм зміцнення соціальної тканини міста. Інтеграція пробаційних програм у стратегії розвитку територіальних громад створює фундамент для превентивного управління криміногенними ризиками, що є критично важливим для забезпечення довгострокової безпеки міського простору.

Ефективність такої інтеграції безпосередньо залежить від рівня сформованості соціального капі-

талу та довіри між інститутами влади, органами пробації та мешканцями громади. Застосування теорії десистансу в межах міської політики дозволяє не лише знизити рівень рецидивної злочинності, а й перетворити колишніх правопорушників на продуктивних членів суспільства, що підсилює загальну життєстійкість системи.

Особливого значення набуває модель багаторівневого врядування, де пробація виступає сполучною ланкою між державними стандартами правосуддя та локальними ініціативами з безпеки. У посткризових умовах цей інститут стає запобіжником соціальної маргіналізації, забезпечуючи стабільність громади через інклюзивні підходи до виправлення та ресоціалізації осіб у конфлікті з законом.

Під категорією «пробаційно-орієнтована міська резильєнтність» слід розуміти специфічну властивість міської системи зберігати соціальну цілісність та адаптуватися до безпекових викликів шляхом залучення ресурсів пробації до процесів міського планування. Це концептуальна конструкція, що описує здатність громади мінімізувати деструктивний вплив злочинності через відновлення соціальних зв'язків та підтримку правомірної поведінки на місцевому рівні. Така форма резильєнтності базується на принципах community-based corrections, де відповідальність за безпеку розподіляється між офіційними структурами та самою громадою. Це дозволяє створювати безпечне міське середовище, де правопорушення розглядаються не як ізольовані інциденти, а як виклики, що потребують комплексного соціально-правового реагування та інституційної підтримки.

У підсумку, впровадження пробаційно-орієнтованого підходу в науковий обіг та управлінську практику дозволяє сформувати нову парадигму міської безпеки. Вона ґрунтується на синергії правових норм та соціальних інвестицій, що в сукупності забезпечує сталий розвиток міст як безпечних та стійких до внутрішніх і зовнішніх потрясінь середовищ.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ: Усі автори зробили внесок порівну.

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Про пробацію : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 18.01.2026).
2. Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. URL: <https://rm.coe.int/16800cc249> (дата звернення: 18.01.2026).
3. Sampson R. J. Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect. University of Chicago Press, 2012. URL: https://taljablokland.com/wp-content/uploads/2024/11/Blokland_2015_BR_Sampson_2012.pdf (дата звернення: 18.01.2026).

4. Bonta J., Andrews D.A. *The Psychology of Criminal Conduct*. Routledge. 2016. URL: [https://scholar.google.com.ua/scholar?q=.+Bonta,+J.,+%26+Andrews,+D.+A.+\(2016\).+The+Psychology+of+Criminal+Conduct.+Routledge.&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar](https://scholar.google.com.ua/scholar?q=.+Bonta,+J.,+%26+Andrews,+D.+A.+(2016).+The+Psychology+of+Criminal+Conduct.+Routledge.&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar) (дата звернення: 18.01.2026).

5. Petersilia J. *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry*. Oxford University Press. 2003. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/when-prisoners-come-home-parole-and-prisoner-reentry> (дата звернення: 18.01.2026).

6. Кірін Р. С., Хоменко В. Л., Пащенко О. А. Протидія недобросовісній конкуренції в контексті забезпечення резильєнтності міст: національні та європейські механізми. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Право»*. 2025. № 6(46). С. 1565–1581. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/25189> (дата звернення: 18.01.2026).

7. Янчук О. Introduction and Development of Probation in Ukraine: Current Situation and Perspective. URL: <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/en/archive-of-rooms1/201919/1-26-2019/11-arh-2019-en/377-introduction-and-development-of-probation-in-ukraine-current-situation-and-perspective> (дата звернення: 18.01.2026).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (n.d.) *Zakon Ukrainy “Pro probatsiiu” [Law of Ukraine “On Probation”]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19>

2. Council of Europe (2010) *Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules*. URL: <https://rm.coe.int/16800cc249>

3. Sampson, R. J. (2012) *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect*. Chicago: University of Chicago Press. URL: https://taljablokland.com/wp-content/uploads/2024/11/Blokland_2015_BR_Sampson_2012.pdf

4. Bonta, J. and Andrews, D. A. (2016) *The Psychology of Criminal Conduct*. London: Routledge. URL: [https://scholar.google.com.ua/scholar?q=.+Bonta,+J.,+%26+Andrews,+D.+A.+\(2016\).+The+Psychology+of+Criminal+Conduct.+Routledge.&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar](https://scholar.google.com.ua/scholar?q=.+Bonta,+J.,+%26+Andrews,+D.+A.+(2016).+The+Psychology+of+Criminal+Conduct.+Routledge.&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar)

5. Petersilia, J. (2003) *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry*. Oxford: Oxford University Press. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/when-prisoners-come-home-parole-and-prisoner-reentry>

6. Kirin, R. S., Khomenko, V. L. and Pashchenko, O. A. (2025) ‘Protydiia nedobrosovisnii konkurentsii v konteksti zabezpechennia rezilientnosti mist: natsionalni ta yevropeiski mekhanizmy [Counteracting unfair competition in the context of ensuring urban resilience: national and European mechanisms]’, *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriia “Pravo”*, 6(46), pp. 1565–1581. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/25189>

7. Yanchuk, O. (n.d.) ‘Introduction and Development of Probation in Ukraine: Current Situation and Perspective’. URL: <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/en/archive-of-rooms1/201919/1-26-2019/11-arh-2019-en/377-introduction-and-development-of-probation-in-ukraine-current-situation-and-perspective>

Дата першого надходження статті до видання: 15.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації: 27.03.2026